

Mladen Bjažić – nepatvoreno bogatstvo djetinjstva

Mladen Bjažić, rođen na Zlarinu 1924. godine, svojom je bogatom karijerom, koja traje više od šezdeset godina, ostavio jedinstveni trag u povijesti hrvatske (napose dječje) književnosti, hrvatskoga novinarstva, ali i hrvatskoga stripa i dječjih televizijskih programa. Pisao je pjesme za djecu i odrasle, priče, romane, igrokaze, radiodrame, mjuzikle, putopise, reportaže, zagonetke, recenzije, scenarije te je zastupljen u antologijama hrvatske dječje poezije i u hrvatskim čitankama. U tandemu sa Zvonimirom Furtingerom (1912. – 1986.), hrvatskim radijskim novinarom, scenaristom, prevoditeljem i književnikom, pisao je romane za djecu i mladež znanstvenofantastične i pustolovne tematike, a samostalno je objavio više zbirki poezije i proze. Ranih pedesetih godina dvadesetoga stoljeća, kao urednik prvih dječjih novina u Hrvatskoj (*Pionir* i *Pionirska zastava*), uveo je stripove u tadašnje socijalističko društvo. Time je omogućio obnovu hrvatskoga stripa i dao prostora cijeloj novoj generaciji stripskih umjetnika. Inicirao je i izdao prve domaće stripske albume u poslijeratnome Zagrebu (*Patuljak Nosko* braće Waltera i Norberta Neugebauera i *Izgubljeni svijet* Borivoja Dovnikovića i Marcela Čuklija). Bio je i prvi urednik Vjesnikova zabavnika *Petko* (1952.), a ujesen 1954. godine pokrenuo je *Plavi vjesnik* (kolokvijalno poznat i kao *Plavac*) koji je uređivao do 1959. godine. Na Televiziji Zagreb počeo je surađivati 1958. godine, a od 1960. do 1979. bio je urednik dječjega programa. Pokrenuo je mnoge emisije i napisao više od stotinu dramatizacija i scenarija za igrane i dokumentarne filmove i televizijske serije. Kao idejni začetnik i autor legendarne televizijske emisije *Mendin program* napisao je više od osamdeset scenarija o nezaboravnim likovima antropomorfiziranoga medvjedića Mende Mendovića i njegove tajnice Slavice. Poslije je pisao scenarije za strip *Mendo Mendović* koji je crtao svestrani hrvatski umjetnik Borivoj Dovniković Bordo. Jedanaest je godina bio članom stručne skupine za eurovizijske programe za djecu i mladež (1961. – 1972.). Od 2004. godine do danas svakoga ljeta u rodnome Zlarinu vodi malu školu čakavice *Neka zvoni ČA*. I danas je književno aktivan.

Neposredni je povod ovom razgovoru obilježavanje devedesetoga rođendana Mladena Bjažića i prisjećanje na njegov bogat i zanimljiv književni i kulturni rad. Izbor radova iz njegove bibliografije, uključujući scenarije i urednički rad te važnije nagrade i priznanja, donosimo na kraju ovoga priloga.

Ove ste godine u siječnju proslavili 90. rođendan. Stoga bih započela jednim kuriozitetom povezanim s datumom Vašega rođenja, a taj je da imate, ni manje ni više, nego dva rođendana! Kako je došlo do toga?

Moj otac Krešimir i mati Jerka, rođena Aralica, uzeli su svojemu prvijencu koji je, nažalost, ostao jedinac, za kuma na krštenju prijatelja Matu Miškova. I ode kum Mate zlarinskome župniku, poznatome travaru i narodnome ljekaru pa su, vjerojatno krenuvši od travarice, preko višnjevače i ružice, do gorko-slatke orahovice, kada su trebali zapisati datum rođenja Matina kumčeta, zapisali datum 24. siječnja 1924. godine Gospodnje. Moji roditelji nisu imali pojma što je zapisano pa su i dalje, kad je trebalo, pisali 26. siječnja jer je moja mati znala kad me rodila. Tek kasnije, kada sam odrastao, iznenadio me taj broj 24. Tako sam službeno, u dokumentima, rođen dva dana prije rođenja.

I ne samo to. Mati mi je uvijek govorila da imam tri imena: Mladen, Darko i Ivan. Odakle i kako je pokupila ime Darko nikad mi nije rekla, a ja sam je zaboravio pitati. Takva imena još nije bilo u Zlarinu. I bilo bi to ime ostalo kao prvo da moja strina Ane nije govorila svojoj jetrvi Jerki: „Eno ti Barko plače.“, „Čula san Barka kako kašlje.“ I tako Barko, Barko, Barko. To joj je ime bilo bliže zbog brodova i barka od imena Darko koje nikada nije čula. Zaključivši da ne bi zgodno bilo da od Darka postane Barko, moji su roditelji otišli do prečasnoga don Ivana Bjažića, šibenskoga kanonika i apostolskoga nuncija, brata mojega djeda Stipe, koji im je predložio narodno ime Mladen. U Zlarinu, a i u drugim mjestima, bilo je uvijek praznovjerja pa su se djeci, protiv mogućih uroka koje bi zli ljudi, a naročito zle žene, vještice i vidine, mogli baciti na djecu, davala po dva i tri imena. I tu je kod mene došlo do izvjesne zabune. Kad sam devedesetih godina prošloga stoljeća tražio domovnicu, saznao sam da se zovem Mladen, Darko i Jure. Kako se dogodilo da sam od Ivana postao Jure? Jednostavno! Mati je kumu bila rekla da mi treće ime bude na djeda Aralicu. Kum Mate, davši župniku krivi datum, dao je i krivo ime. Umjesto imena mojega djeda Ivana, dobio sam ime majčina djeda Jure. *Verba volant, scripta manent* – a tako i jest: riječi lete, zapisano ostaje – krivi datum i krivo ime, ali neka sve zlo na tome i ostane, iako tu nema nikakva zla.

U svojoj ste se bogatoj karijeri, koja traje više od šezdeset godina, bavili različitim poslovima. Što ste htjeli postati kad ste bili dijete?

Želio sam biti pomorski kapetan. Moji su Bjažići bili pomorci i ribari, dok su Aralice bili stolari. Jedan je Bjažić već bio otplovio u svećenike, drugi u veterinare, nakon studija u Beču, a jedan Aralica, brat mojega djeda Ivana, Anton, u profesore i književnike, nakon studija u Grazu i Beču. Da je tada u Zlarinu, kako je bilo planirano, osnovana pomorska škola, za koju su braća Alfier već gotovo bila završila zgradu, a koja nikada nije dovršena, ne bi bilo problema, ali da mene, svojega jedinca, „puste na kraj svita, u Bakar, nije bilo šanse“. Odlučna je bila 1938. godina, kad

sam položio malu maturu, nakon završenoga četvrtoga razreda klasične gimnazije u Šibeniku. Mati je otišla po savjet stricu kanoniku, a on, praktičan kao i uvijek, predloži da pođem u preparandiju: „Neka Mladen završi učiteljsku, može mu to dobro doći u Argentini, kad budete tamo.“ Bila je to izvrsna učiteljska škola koja je već odgojila generacije zlarinskih učitelja. Tako sam, umjesto kormila, držao u ruci violinu, instrument koji su obavezno imali svi polaznici učiteljske škole.

Tada sam u Šibeniku počeo piskarati, iščekujući, zajedno s majkom, koja sa svojim suprugom nije provela ni pune dvije godine, obećano putovanje u Argentinu, u Colon Entre Rios, i prvi susret s ocem. Imao sam devet mjeseci kad je, u listopadu 1924. otputovao, da se nikada ne vrati. Drugi je svjetski rat sve poremetio, a moj je otac umro 1949. navršivši jedva pedeset godina i ne dovršivši nikada kuću u kojoj smo trebali zajedno živjeti.

L
libri
&
liberi

Kako su na Vaše kasnije interese utjecala iskustva iz djetinjstva? Koje su igre bile popularne u to vrijeme, koliko su roditelji i stariji nadzirali djecu?

Zlarin je u to vrijeme bio gradić i općinski centar za otoke Žirje i Kaprije, za Prvić Šepurinu i Prvić Luku te za mjesto Zablacé na susjednome kopnu. U pučkoj školi bili su učitelj i dvije učiteljice, a nas je đaka bilo sto trideset. Dječaci u prizemlju, a djevojčice na katu velike osnovne šesterorazredne škole, nekoć dvorca obitelji Jakova Čimere, koji je 1668. godine od njega otkupio šibenski plemić Šime Dračević, a naslijedio njegov zet Vicko Dominis, odvjetnik i zemljoposjednik. Škola je u moje vrijeme bila u vlasništvu Bratovštine Gospe od Rašelje. Najbolji mi je prijatelj bio Dinko Tabulov Truta, a bilo je tu još i drugih Bjažića i Truta, a i Markovića, zvanih Čovčevi, Bebana i Kazija, zvanih Buha. Lovili smo ribu, a igrali se „po kralja“, „na frenje“, „na panduja“, a s curicama školice, koju smo mi zvali „balarina“, a i „na pajke“, a u Šibeniku još i „na koštice od bresaka“. Ove igre u drugome desetljeću dvadeset i prvoga stoljeća čine se i meni, a kamoli današnjoj djeci, kao da su s nekoga drugoga zaboravljenoga planeta, pogotovo ona s oglodanim košticama nezagađenih bresaka. [Opisi pojedinih igara riječima M. Bjažića izdvojeni su na str. 101 i 103 – op. ur.]

Igrali smo se i „na kućice“. Na Trutinim njivama, iza vrtova Trutinih kuća, na zlarinskome predjelu Pokosirić, bile su davno iskopane dvije velike jame. U njima nam je i po vjetru bilo lijepo. Tu smo kao sedmogodišnjaci znali pripremati i jesti naše „specijalitete“ od morskih plodova koje smo sami skupili i pripremili. Bilo je tada, uz žalo, na kamenju u moru ogrca (nanara) i priljepaka, u nas lupara, u pijesku školjki koje mi nazivamo „kunjkama“, na jugu Dalmacije „kućicama“, a poznate su i po talijanskome nazivu „vongole“. U visokoj morskoj travi, nalik na treperave

zelene rezance, zvanj u nas „maž“, a južnije „lažina“, bilo je kozica i štrumbula. Ti vretenasti puževi bili su veći od ogrca, a znatno manji od volaka, za koje mi u Zlarinu kažemo „grplji“, a u Šibeniku „vrpolji“. Nominativ je jednine „grpalj“. Sve to blago, ogrci, kunjke, štrumbule, kozice i grplji, bilo je, a i ostalo zauvijek, najbolji i najsladji specijalitet. Zdrava morska hrana. Vlasulje ili „lasake“, kako smo ih zvali, nismo jeli. Mati mi je pričala da su za vrijeme Prvoga svjetskoga rata jeli čak i vlasulje jer je vladala velika glad. Danas su vlasulje, tamo gdje ih još ima, skupocjen specijalitet.

Kozice bismo pržili u maslinovome ulju. Drugo nismo ni poznavali. Jeli smo ih i sirove, a grplje smo pekli na žeravici. Sve smo ostalo kuhali. Postavili bismo, kao pravi ribari ili izviđači, lonac s vodom na dva kamena, između kojih je gorjelo granje, i kuhali u starim loncima i tavama. Naše babe, majke, strine ili tetke nikad nas nisu odbijale pa bismo donijeli od kuće maslinova ulja, kvasine, soli i papra, kruha i, naravno, deblje igle za šivanje kojima bismo vadili kuhane ogrce i štrumbule, umakali ih u ulje, pomiješano s kvasinom i malo soli i papra, s užitkom žvakali zajedno s kruhom, i gutali slasne zalogaje. Kunjke bi se u vodi otvorile i njih smo vadili prstima, kao i prstace koje bismo vadili iz razbijenoga šupljikavoga kamenja, a pečene grplje razbijali smo kamenom na kamenu, ako nije išlo iglom. Znali smo kuhati i rižu s mesom prokuhanih školjaka, poprženih na ulju zajedno s rezanim lukom, češnjakom i peršinom. U Zlarinu, a i šire u Dalmaciji, luk je bio „kapula“, češnjak „luk“, a peršin „petrusimen“ ili „petrosimul“. Moja baba Andrijana uvijek bi mi dala lončić angriza (riže), i bočicu ulja, zagrabljena iz kamenice, a drugi bi donijeli luk, češnjak, peršin, sol i papar i svatko svoj komad kruha. Možda sam već tada zavolio pripremati neka jela i, što se kaže, vrtjeti se po kuhinji, ali me svojom bečkom i dubrovačkom kuhinjom ipak razmazila moja supruga Jelka, koju su svi zvali Lela, rođena u Dubrovniku, u ulici od Sigurate, ispod Minčete.

I mati mi je bila odlična kuharica, kao i baba Jaka, po svetome Jakovu, a najbolje je pripremala pašticadu i njoke od krumpira, 34 po glavi, a o juhama svih vrsta, ribama i najboljoj štrudli od jabuka da se i ne govori.

Lovili smo i ribice koje našim bakama nikada nije bilo teško očistiti i popržiti za nas. Za lov su nam služile okrugle prazne limenke na kojima bismo u dnu oštrim kamenom probili rupu da ribe mogu ući, a otvoreni dio bismo spljoštali i tako dobili malu limenu vršu, klopku za ribice. Kamenom bismo stukli ogrce i meku stavili u limenku, a onda limenku u more poklopljenu kamenom, da je valovi ne ljuljaju, na dubini do pola metra. Stajali smo u moru mirno iznad njih i čekali da riba uđe. Tada bismo hitro zatvorili rukom ulaz, odnijeli je na žalo i istresli ribu. Ulov bismo stavili na „nizac“, dvadesetak centimetara dugi konac na kojemu su na oba kraja bila privezana kratka drvca, tanke grančice, i nizali ih kroz njih dok se nizac ne bi do kraja popunio.

Igrali smo i stolni tenis i prvi nogomet s krpenjačama, krpenim loptama vlastite proizvodnje, a služile su nam i za igru graničara koju smo u Šibeniku zvali „na tapecavanje“. U Zlarinu smo se, za kišna vremena, igrali na prostranome tavanu naše kuće gdje je bilo starih mreža s olovnim utezima i plutenim plovcima, starih fenjera, pobuka¹ i drugih ribarskih potrepština, ali i velika čvrsta ljuljačka privezana o poprečnu gredu. Igrali smo se i „na odila“, u Šibeniku „vačala“, a u Zagrebu lovice, a igrali smo se i „na hranjivca“, skrivača.

Dječje igre

Po kralja

Svaki bi dječak našao kamenu pločicu veličine otprilike 8 x 15 cm koje bismo u liniji ukopavali malo u zemlju da stoje uspravno na razmaku od petnaestak centimetara. Svaki je u ruci držao i nešto manju pločicu kojom bi, s udaljenosti od oko 2,5 metra, gađao protivničkoga „kralja“. Tko je oborio više kraljeva, ne srušivši svojega, bio je pobjednik. Pločicu se bacalo onoliko puta koliko je bilo igrača.

Na frenje

Frenje, špekule, klikeri, male šarene staklene kuglice, služile su za igru na ravnoj zemljanoj površini. Najviše smo cijenili mliječne staklene kuglice iz bočica s gaziranim pićem koje smo zvali „pašareta“. Grlo bočice bilo je u sredini prošireno, a kuglicu u njemu držao je ugljični dioksid i tako je zatvarao. Piće se moglo popiti nakon što si kuglicu pritisnuo prstom i pustio gazirani zrak iz boce. Kad bi se boca slučajno razbila, a nitko od nas to ne bi namjerno učinio jer su boce bile pet puta skuplje od pića, onda bi se neki sretnik dočepao dragocjene frenje. Bila je malko veća i teža od obične. Na ravnoj površini zemlje iskopa se rupica, promjera desetak centimetara, u koju je, s početne udaljenosti od nekoliko metara, trebalo, odbacujući je palcem s kažiprsta, ubaciti frenju. Ako ti se na putu našla protivnička frenja, mogao si je na isti način gađati i udaljavati od rupice. Prije nego što bi se počelo igrati morao si izgovoriti čarobne riječi: „kastaš, klamprst, za sve tri tole“. Time si osigurao da možeš očistiti kamenčiće na putu, a i „produžiti“ šaku u kojoj je bila frenja drugom šakom koju bi malim prstom naslonio na zemlju i povezao je s gornjom, uhvativši palcem njezin mali prst. Pobjednik je, naravno, bio onaj koji je prvi ubacio svoju frenju u rupicu. Time si od protivnika zaradio jednu frenju.

¹ Pobuk je ribarska naprava za plašenje ribe. Op. ur.

Na panduja

Pribor za igru bile su drvene lopatice, poput onih za ping-pong, kako smo zvali stolni tenis, i s dviju strana zašiljeni komadić drveta dužine oko deset centimetara. Mogao je biti četvrtast, sa stranicama označenim rimskim brojevima od I do IV, ili okrugao. S okruglim se igralo na jedan udarac, a s četvrtastim onoliko koliko je označavao broj na gornjoj plohi kad si ga bacio iz ruke. Lopaticom se udaralo po zašiljenome dijelu da drvce odskoči, a onda ga je u letu trebalo gađati kao tenisku lopticu i odbaciti ga što dalje od sebe. Kod četvrtastoga pandula sad je bio važan broj. Ako je to, kojom srećom, bio IV, onda si, nakon prvoga udarca, mogao u zraku udarati još tri puta, a četvrtim udarcem poslati pandul što dalje. Kad bi drvce palo, dolazio je najvažniji dio igre. Onaj koji je odigrao trebao je reći koliko je dužina one lopatice u ruci udaljen pandul. Ako je igrač rekao pedeset, a protivnik posumnjao, onda se mjerilo prebacujući lopticu po zemlji, zajedno s drškom. Ako je do pandula preostalo prostora ili je došlo točno do njega, brojka se uvažavala. U protivnome je igraču oduziman dio i broj se smanjivao. Igralo se u dvije ili tri igre, kao setovi u tenisu, a pobjednik je bio onaj koji je postigao najveći broj duljina lopatica, toga drvenoga reketa za igru panduja. U Zlarinu je naziv bio „panduja“, a u Šibeniku „pandul“.

Na pajke

Najviše su se igrale djevojčice, ali bismo se i mi dječaci ponekad uključili, kao i kod igre „**školice**“ u kojoj smo vješto „kljisili“ na jednoj nozi i gurali kamenčić ili komadić crijepa iz polja u polje, sve do „neba“. Za igru „na pajke“, drugdje „piljke“, ako se dobro sjećam, trebalo je pet, a moglo je biti i sedam okruglastih kamenčića. Najbolji su bili oni sa žala, ali su mogli poslužiti i obični, veličine staklenki, frenja. Kamenčići bi se skupili u šaku i rasuli po ravnoj površini, najbolje na kamenoj ploči ili betonu, ali moglo je i po zemlji. Najprije se uzimalo jedan po jedan kamenčić tako da jedan baciš u zrak, uhvatiš drugi sa zemlje i istom rukom dočekaš u padu onaj bačeni. Druga se igra na isti način igrala, bacajući jedan, a uzimajući sa zemlje po dva. Onda se uzimalo po tri, a na kraju cijeli kup od šest kamenčića odjednom. Postojalo je pravilo da se, uzimajući kamenčiće, ne dodiruju drugi. Zato se prve bacalo na široko, a na kraju što je moguće bliže jedne drugima. Pobjednik je bio onaj koji je sve igre obavio bez greške ili s manje pogrešaka.

Na koštice od bresaka

U doba zrelih bresaka bilo je u Šibeniku bezbroj koštica, a mi smo ipak igrali za koštice oglodanih bresaka. Najdraže su nam bile one od „cjepanica“, „kalanica“ jer su mogle biti svačije, a oglodane, s ostacima bresaka, samo one koje smo sami oglodali. Džepovi su nam bili puni koštica, a u ruci oko metar čvrste špage, najbolja je bila „trajina“ od parangala sa željeznom maticom velikoga vijka privezanoga na kraju, kao neko malo kladivo. Protivnik bi u nacrtani krug na zemlji postavio u središte košticu, a drugi bi je gađao onom maticom, vrteći rukom špagu i spuštajući je prema cilju. Ako bi je izbio iz kruga, to je blago postajalo njegovo, a ako je promašio, morao je dati jednu od svojih, onakvu kakva je bila u krugu.

Imena drugih igara

na tapecavanje – graničar

na odila, vačala – lovica

na hranjivca – igra skrivača

Kako ste provodili slobodno vrijeme kao učenik učiteljske škole u Šibeniku? Jeste li odlazili u kazalište, slušali radio?

Postojala je kazališna zgrada, ali kazališta nije bilo. Poneka amaterska predstava bila je u domu katoličke mladeži, ne sjećam se pravoga naziva, ali tamo smo se sastajali, igrali razne igre, a kasnije sam, kao član Hrvatskoga junaka, bio i na pravome logorovanju. Baš kao što su išli i skauti. Tu sam naučio i neke izviđačke vještine i ponosan sam što sam 1951. godine, zajedno s Dankom Oblakom, Vladislavom Noworytom, Stankom Šepićem, Vilkom Radkovićem, Dragicom Dravarić, Kamilom Ferenčakom i drugim izviđačima, osnovao Savez izviđača Hrvatske. Mnogi od nas, koji smo bili i sokolaši, jer smo voljeli tjelovježbu i htjeli sportski izgledati, Sokol smo napustili kad su ga posvojili Ljotićevci. Osjetili smo da je tu bila ideja o velikoj Srbiji, a nisu bili daleko ni od fašizma koji je većina Šibenčana odbijala, nošena idealizmom plemenite ideje o socijalizmu.

Poneku predstavu znali su prirediti studenti iz društva „Antun Radić“, ali je to uvijek bilo za odrasle. Kasnije, u novoj zgradi Jugoslavenskoga sokola, Hrvatski

sokol dugo je već bio zabranjen, bilo je marionetskih predstava, ali je to bilo za malu djecu. Odjednom se nešto, krajem tih tridesetih prošloga stoljeća, dogodilo. Grupa entuzijasta, predvođena Josom Vikariom, glumcem, pjevačem i redateljem, postavila je dvije operete: „Poljačka krv“ i „Grofica Marica“.² Polučile su velik uspjeh, što nije čudo jer su Šibenčani uvijek voljeli pjesmu. Pjevanje je Božji dar s kojim se Šibenčani rađaju. Premijera je bila u sportskoj dvorani nove gimnazije, da bi se kasnije obje operete održavale u kazalištu. Vlasnik kina *Balkan*, Vendelin Oštrić, zbog toga je otkazivao filmske predstave.

Što se radija tiče, u Šibeniku je uoči Drugoga svjetskoga rata bilo možda nešto više od desetak radioaparata. Kada sam imao 15 godina, 1939. godine, okupljali smo se, bilo je stotinjak i više odraslih i mladih, pod balkonom kuće trgovca Adama Maričića, ispred crkve sv. Ivana Krstitelja i slušali vijesti. Hitler je već bio započeo Drugi svjetski rat.

Jeste li odlazili u kino? Koliko često? Koji su filmovi bili popularni, kako je izgledala filmska publika i jesu li ulaznice bile skupe?

Volio sam filmove, čak i „horore“, no ipak najviše vesterne, glazbene i povijesne, ali i Tarzana, Stanlija i Olija, Pata i Patašona, Charlieja Chaplina, pa i Bustera Keatona. Kina su gotovo uvijek bila puna, posebno za matineja i đačkih predstava. U Šibeniku su bila dva, *Tonkino*³ *Tesla* i kino *Balkan*. Prvo je bilo u posebnoj izgrađenoj kinodvorani s pozornicom, a drugo u zgradi kazališta, sagrađenoj 1870. godine. Bilo je to prvo kazalište u Dalmaciji s električnom rasvjetom, koja je uvedena 1897. godine, a struja se dobivala iz hidroelektrane Jaruga na rijeci Krki, koja je pak radila kao drugi višefazni elektroenergetski sustav u svijetu, nakon onoga što ga je Tesla sagrađio na Niagari. Zanimljivo je da je 2. veljače iste godine kad je kazalište dobilo struju u njemu održana i prva filmska projekcija. Bili su to, naravno, nijemi dokumentarci francuske proizvodnje. Kazalište, tada još *Teatro Mazzoleni*, bilo je popunjeno, kao što smo i mi, puno kasnije, popunjavali parter, lože, a naročito galeriju kina *Balkan*.

Od djeda sam redovito dobivao nedjeljni džeparac. U osnovnoj školi tri dinara, u gimnaziji pet, a kad sam pošao u učiteljsku bilo je to bogatih deset dinara. Mi smo đaci u kinu *Balkan* uvijek nastojali dobiti karte za galeriju jer je tamo cijena ulaznice bila dva dinara, dok se za parter plaćalo tri, a za ložu pet dinara. Nedjeljom ujutro bile su u tome kinu matineje koje nismo propuštali. Bili su to vesterni s Tomom Mixom, Kenom Maynardom i Buckom Jonesom. Za nas su to onda bili

² „Poljačka krv“ opereta je češkoga skladatelja Oskara Nabdala, a „Grofica Marica“ opereta mađarskoga skladatelja Emmericha (Imre) Kálmána.

³ „Tonkino“ je i opći naziv za kinematograf u kojemu se projiciraju zvučni filmovi.

„[tom mih]“, za neke čak i „[tom miputa]“⁴, „[ken maunard]“ i „[buck jones]“. Kad nam je starija gospođa rekla da su to „[tom miks]“, „[ken majnar]“ i „[bak džouns]“, nismo mogli vjerovati. Svi smo maštali o Hollywoodu jer su naši vršnjaci, glumci Freddie Bartholomew, Jackie Cooper i drugi igrali u filmovima koje smo voljeli. Patili smo zajedno s malim lordom Fauntleroyem kojega je igrao Freddie, a zbog Mickeyja Rooneyja, koji je već bio tinejdžer, svi smo željeli očeve kao što je bio njegov, sudac Hardy. Skupljali smo sličice, punili albume filmskim scenama, bili zaljubljeni u Deannu Durbin, voljeli patiti i veseliti se sa Shirley Temple i skakati po stablima s Johnnyjem Weissmullerom. Nedjeljom poslijepodne, u tri sata, u oba su kina bile đačke predstave, bez numeriranih sjedala, po popularnoj cijeni od tri dinara. Pušači su za taj iznos mogli dobiti petnaest cigareta Ibar, kasnije dvanaest, a moglo se pojesti dva slasna kolača u jednoj od četiriju šibenskih slastičarnica. Moglo se kupiti kilu i pol kruha, litru i pol vina, kilogram i pol srdela, ali i tri paketića „žvaka“.

Dakle, u mojemu djetinjstvu, za mene i mnoge, nije bilo ni radija ni kazališta, ali je bilo igara i knjiga, a bilo je tu i kino.

Sjećate li se svoje prve knjige ili neke posebno drage knjige koju ste pročitali, dobili ili kupili? Je li u Vašem djetinjstvu bilo dječjih knjiga? Jesu li ih imali Vaši prijatelji?

Prva knjiga koju sam zapamtio i zavolio zvala se *Istočne priče* Wilhelma Hauffa. Bila je u našoj kućnoj biblioteci. Dječjih je knjiga bilo, ako u njih računamo Grimmove i Andersenove priče i bajke, Nazorova *Veloga Jožu*, *Medvjeda Brunda* i *Andjela u zvoniku*, ali i druge naslove. Imali su ih moji prijatelji ili ja. Razmjenjivali smo ih i pričali o nekim dragim likovima kao što su, recimo, bili Tom Sawyer i Huckleberry Finn, Heidi, Robin Hood, Ivanhoe ili likovi iz romana *Junaci Pavlove ulice*.

Imali smo bogatu kućnu biblioteku koju nam je ostavio rano preminuli brat mojega djeda Ivana, književnik Anton Aralica, jedan od osnivača futurizma u Hrvatskoj, a upotpunjavao moj ujak, pravnik Jure Aralica. S tugom u srcu moram napomenuti da je u našoj biblioteci stric Anton bio ostavio i svoj rukopis prijevoda Schillerova *Zvona*, a propao nam je u Drugome svjetskome ratu, nakon savezničkoga bombardiranja Šibenika 13. prosinca 1943. godine. Ja sam bio učlanjen u knjižnicu *Pavlinović*, a u Šibeniku je od 1922. godine radila i gradska knjižnica koja danas nosi ime slavnoga Jurja Šišgorića. U osnovnoj sam školi bio pretplaćen na *Andjela čuvara* i na *Malu mladost*, a čitao sam i *Maloga Istranina* pa sam tako saznao za Bogumila Tonija, Rikarda Katalinića Jeretova, a u *Jadranskoj straži*, na koju je bio pretplaćen moj djed, i za Viktora Cara Eminina. Bilo je, naravno, knjiga za djecu, ali

⁴ Prema $x = puta$.

kao što su odrasli čitali dječje, tako smo i mi znali čitati i ono što je bilo namijenjeno odraslima. Družio sam se sa Sigrid Undset, Selmom Lagerlöf, kasnije s Arkadijem Gajdarom, Mihailom Šolohovom, Werfelom, Čapekom, Sienkiewiczem, Čopićem, Lovrakom i najdražom Ivanom Brlić-Mažuranić – od *Priča iz davnine* i *Hlapića* pa do *Jaše Dalmatina*.

Veliku ulogu u navici mogega čitanja imao je djed. Nije bilo radija, televizija je bila daleko pa su naša nedjeljna popodneva bila posebna. Nedjeljom poslije objeda djed bi rekao mome ujaku Juri da donese tu i tu knjigu i da nam čita pripovijest, priču, bajku ili poglavlje, ako je prošle nedjelje bio započet neki roman. Kad je ujak pošao na studij u Zagreb, a ja krenuo u klasičnu gimnaziju, došao je red na mene da čitam nedjeljom. „Donesi *Istočne priče!*“ rekao bi djed, a kad bih donio knjigu: „Čitaj onu o malom Muku“, ili „o patuljku Nosku“, upravo ono što je još jednom želio čuti. Druge bi nedjelje poželio *Libar Marka Uvodića Splićanina*, Jacka Londona ili Vladimira Nazora. Djed je bio meštar stolar na brodovima austrijskoga Lloyda koji je imao sjedište u glavnoj austrijskoj luci Trstu. Proputovao je sva mora i oceane, upoznao velike i još veće luke, brojne otoke i gradove i njihove stanovnike. Govorio je talijanski i španjolski, znao je njemački, a služio se francuskim.

Pored ruskih, njemačkih, francuskih, talijanskih, skandinavskih, engleskih, poljskih i čeških pisaca u našoj su biblioteci bili i Vjenceslav Novak, August Šenoa, Vladimir Nazor, Eugen Kumičić, Viktor Car Emin i mnogi drugi, a među njima i Gundulićev *Osman*. Uživao sam u *Aeliti* Alekseja Tolstoja, kao i u romanima i pričama Jacka Londona, Maksima Gorkoga, Jamesa Fenimorea Coopera, Marka Twaina, Emilija Salgarija, Waltera Scotta, Karela Čapeka, a iskreno sam plakao za malim Nemečekom u Molnárovim *Junacima Pavlove ulice*. Moram priznati da sam s posebnim zadovoljstvom pratio pustolovine Toma Huntera u fantastičnome romanu u svescima koje sam svakoga tjedna kupovao od džeparca.

Jeste li tada počeli pisati i prve književne uratke? Gdje su Vam objavljeni prvi đlački radovi? Tko su Vam bili književni uzori?

Stariji kolega Ivan Krolo volio je poeziju, a i sam ju je pisao, pa sam i ja s njim zavolio Šimića, Vidrića, Matoša, Krkleca, ali i Jesenjina i Lorcu, a volio sam i školske pjesnike: Šenou, Nazora, Preradovića, Ivana Mažuranića, Vojislava Ilića ml., Aleksu Šantića, ali i Zmaja, Tonija i Jeretova. Prvu pjesmu, bez ikakvih pretenzija, napisao sam o staroj željeznoj peći što bi, naložena, huktala i štropotala, i objavio je u razrednome listu *Zulejka*. Imao sam tada petnaest godina i polazio drugi razred učiteljske škole. U to doba nisam imao uzore jer ni na kraj pameti mi nije bilo da bih mogao postati i književnik. Volio sam pustolovine i povijesne

romane, priče i bajke i lijepe pjesme koje su mi o životu i svijetu govore na poseban način.

Maurović je objavio svoj prvi strip „Vjerenica mača“ kad ste imali jedanaest godina. Jeste li čitali stripove? Kako su na to gledali Vaši roditelji, a kako Vaši nastavnici?

Stripove sam čitao, ali ih nisam kupovao. Jedan je moj prijatelj bio pretplaćen na *Politikin zabavnik* i *Miku Miša*. Došao bih jednom tjedno k njemu i čitao Raymondova *Detektiva X9*, *Mandraka*, *Fantoma*, *Bricka Bradforda*, a s posebnim užitkom svemirske pustolovine *Flasha Gordona*. Sve Maurovićeve stripove čitao sam uvezane u kući gospodina Bege, oca moje ujne Olimpije. Zavolio sam Maurovića kao umjetnika, a još više kao čovjeka, kad sam ga, pedesetih godina dvadesetoga stoljeća, upoznao u Zagrebu. Ponekad bi mi ujin brat Zvonimir, službenik i vrstan nogometaš u gradskome klubu *Osvit*, koji je stripove izrezivao iz zagrebačkoga dnevnika *Novosti* i pažljivo ih uvezivao, dopustio da ih ponese kući. Waltera Neugebauera i njegova brata Norberta, Nobiku, upoznao sam preko njihova lista *Veseli vandrokaš* i njihovih stripova kada sam proveo četrdeset dva dana na zaraznome odjelu šibenske bolnice. Toliko sam dana tamo morao provesti zbog šarlaha, dok mi se nije ogulila sva koža s dlanova i tabana koje mi je časna sestra Elektra svakoga dana mazala jodom. Tamo sam, na svoju veliku radost, zatekao gotovo cijelo godišće *Veseloga vandrokaša*, tjednika sa stripovima, pričicama, karikaturama, zanimljivostima i šalama, što su ih pisala braća Neugebauer sa suradnicima. Kako li je tek lijepo bilo kad sam ih upoznao osobno i surađivao s njima kao urednik *Pionira* i *Pionirske zastave*, a kasnije *Petka* i *Plavoga vjesnika*. Imao sam sreću i da malo proširim znanje engleskoga jezika jer se u *Vandrokašu* netko pobrinuo da me podučí iz broja u broj. U školama se tada učilo samo francuski, njemački, latinski i grčki.

Moja je mama voljela čitati, a rekla je da me stripovi ne mogu pokvariti. U školi, naravno, nismo smjeli čitati stripove, a profesori nam nisu branili čitati što želimo ako smo uredno izvršavali svoje školske obaveze.

Smatra se da ste upravo Vi ranih pedesetih godina dvadesetoga stoljeća kao urednik prvih dječjih novina u Hrvatskoj uveli strip u tadašnje socijalističko društvo. Što možete reći o listovima za djecu i omladinu koje ste uređivali? Kako Vam je uspjelo „progurati“ prve poslijeratne stripove? Kako ste doživjeli poslijeratnu zabranu stripa? S kim Vam je bilo najdraže surađivati? Kako ste naručivali stripove?

Dok mi stripaši, sadašnji i bivši, nisu rekli, nisam ni pomislio da sam ja jedan od „krivaca“ za razvoj hrvatskoga stripa. To mi je drago, a žao mi je što nijedne naše novine nemaju sada nijednu „šlajfnu“ stripa, a nekoć su imale cijele stranice, kao i posebne stranice za djecu. Današnja je mlada generacija, osim časnih iznimaka, zapustila čitanje.

Strip su uvijek voljeli mladi, ali i danas, unatoč silnomu tehničkomu napretku, ima i starijih koji ga prate. Neki su stari pedagozi, oni kojima je pedesetih godina dvadesetoga stoljeća još uvijek najbolje štivo bilo *Smilje i bosilje*, odlučili da je strip buržujaska izmišljotina koja odbija djecu od čitanja i vodi ih na stranputicu. Volio sam ilustrirane knjige jer mi je ilustracija širila dojam o pročitanome, premda me ništa nije priječilo da sam stvaram likove u svojoj mašti. Kasnije sam u nekoliko stihova pokušao pojasniti:

Dok spavaju djeca i noć širi krila
Igračke tad žive, sklapaju poznanstva
Ko u nekom svijetu čarobnjaka, vila
S onu stranu snova, gdje su mašte carstva.

Bio je to uvod u obradu Andersenove priče „Postojani kositreni vojnik“ za televiziju...

Strip? Počeo sam objavljivati već 1949. u *Pioniru*, da bih nastavio u *Pionirskoj zastavi* i novome *Pioniru* koji je 1952. godine bio dosegao nakladu od oko sto tisuća primjeraka. *Pionir* je živio punih deset godina, od 1942. do 1952. godine, a s onim „starinskim“ i malo dulje, a u njemu su radili i stvarali Danko Oblak, Anđelka Martić, Joža Vlahović, Nikola Milićević, Antun Patik, Dragica Drvarić, Kamilo Ferenčak i Stanko Šepić, uz bogatu suradnju s drugim piscima i ilustratorima, među kojima su se isticali Joža Horvat, Ljubo Ivančić, Bogumil Toni, Zlata Kolarić-Kišur, Slavko Marić, Stevo Binički i drugi. Taj uspješni list ukinuo je ministar prosvjete Miloš Žanko, po nagovoru nekih starih pedagoga, i raspustio je uredništvo. Smjestili smo se po raznim redakcijama, a mladoga Jožu Vlahovića poslali u novinarsku školu. List je ipak ponovo pokrenut najesen, ali mu je zbog starinskoga pristupa i viška pedagogiziranja pala naklada pa se ugasio zauvijek. Dotukao ga je urednik Viktor Cvitan.

U travnju 1952. godine, dok je naš *Pionir* bio na vrhuncu, Nikola Milićević, kasnije sveučilišni profesor, napisao je u članku za *Vjesnik* da je redakcija, i bez pomoći pedagoga, počela objavljivati strip, pazeći da ne šteti odgoju mladoga naraštaja: „Ako nešto nije direktno pedagoški i odgojno nametnuto, ne mora biti štetno, kako nam je to jednom sofisticirano htio dokazati drug Sučević.“ Branko Sučević, pisac popularnoznanstvenih članaka koji su bili tiskani u *Pioniru*, bio je starinski, zadržati pedagog koji je sa svih strana napadao naš list i pripomogao

njegovu nestanku. Kad je strip kasnije u *Horizontovu zabavniku* i *Plavome vjesniku* pustio čvrsto korijenje, počeo je i veličanstven razvoj domaćega stripa kojemu su davno Maurović, Neugebauer i drugi bili ugradili čvrste temelje.

Zanimljivo je da je neka vrsta stripa bila objavljivana i u ratnim brojevima *Pionira*. U mojoj redakciji, s Maurovićem, Neugebauerom, Dovnikovićem i Disneyjem, strip je buknuo, potičući mlade da se iskušaju u tome stvaralačkome poslu. To su bili na primjer Goldschmidt, Parmaković, Beker i Bednjanec. Javljali su se pisci scenarija, nalazeći crtače i nudeći svoj proizvod. Sadržajem i kvalitetom oduševio me Zvonimir Furtinger s kojim sam prijateljevao i surađivao sve do njegove prerane smrti, a za njim Beker, Bordo, Jules, Bednjanec, da ne spomenem opet Maurovića i Neugebauera s kojima sam također bio prijatelj. Ne smijem zaboraviti ni staroga Leontija Bjelskoga i mladoga Vilka Radkovića koji su upisivali najljepša slova u oblačiće i kućice stripova. Među ilustratorima bili su i Boris Kolar, Aleksandar Marks, Marijan Guvo i mnogi slikari.

Strane smo stripove naručivali najviše preko *King Features Syndicatea* koji je za Europu zastupao Alkaios Angelopoulos iz Atene. Od Disneyjeva predstavnika jedva sam iskamčio „Švrću“ jer je sve ostalo pod svoje uzela beogradska *Politika*.

L
libri
&
liberi

Jeste li ikada doživjeli cenzuru? Koji su se sadržaji ranih pedesetih i šezdesetih godina dvadesetoga stoljeća, u vrijeme kada ste intenzivno stvarali, smatrali neprimjerenima? Kako gledate na to vrijeme?

Nisam doživio cenzuru, ali jesam napad „službenoga“ novinara, zapravo novinarke kada sam u *Pioniru* objavio Neugebauerova „Patuljka Noska“. Zavolio sam ga dok sam ga samo čitao, nedjeljom poslije objeda, a kako ne bih i onako lijepo ilustrirana Walterovim crtežima. Napad na mene bio je zbog izbora toga stripa koji je bio objavljen u *Zabavniku* za NDH-a (Nezavisne Države Hrvatske). Novinarka je čak napisala da ta bajka zbog idejnosti i ne zaslužuje da bude objavljena. Strip sam platio prema tada važećemu cjeniku koji je, po njezinu mišljenju, bio pretjeran, ali nastala je tišina kad je strip završen i objavljen kao posebno izdanje, donijevši poduzeću Narodna štampa dobar prihod. *Pionir* je tada, uz humoristički tjednik *Kerempuh*, bio jedini list koji je donosio prihod, kao što je kasnije bio i *Plavac* (*Plavi vjesnik*) s nakladom većom od 120.000 primjeraka.

Neprimjerenost je moglo biti sve što nije bilo u duhu socijalizma. I ja sam bio član Komunističke partije, ali socijaldemokrat i vjernik. Ono, što bi se reklo, lijevo orijentirani. Mati me odgojila kao vjernika, pa mi je Kristovo učenje uvijek bio putokaz u životu. Samo nikad nisam vikao da sam vjernik, niti sam se hvalio svojim članstvom u Komunističkoj partiji. Nitko mi nije zamjerio kad sam na Božić 1944. godine, s partizanskom kapom u ruci, pjevao „Tihu noć“ u crkvi u Lokvama u

Gorskome kotaru. Antifašist sam, na neki način, postao već 1936. godine kada je Mussolini bio napao Abesiniju.

Oružje koje smo bili sakrili u vrijeme pada [Kraljevine] Jugoslavije prenosio sam s jednoga kraja grada na drugi, odakle je išla veza za partizane. Moji su kolege odlazili, a mene su, kao astmatičara, ostavljali. I dva puta, kada sam trebao ići, veza nije došla. Tada je došla i 1944. godina kada su me domobrani pod stražom sproveli u Zagreb jer sam bio navršio dvadeset godina. Obuku sam završio u časničkoj školi koja je bila u sklopu jedinice u današnjemu Studenskome centru. Budući da sam recitirao i bavio se kulturom, završio sam u Prosvjetničkoj bojni gdje sam upoznao Krešu Golika, Raula Goldonija, Valerija Michielija i druge. Došli su predstavnici ustaša i rekli da položimo ustašku zakletvu. Tko položi zakletvu, ide na izobrazbu u Potsdam kod Berlina. U suprotnome, ide se na bojišnicu. Većina je izabrala bojišnicu s koje smo skoro svi otišli u partizane. Trojica su bila otišla u Potsdam. U partizanima sam u 43. istarskoj diviziji održao borcima prvi općeobrazovni tečaj u Skradu. Postao sam ratni dopisnik i završio rat u trećoj brigadi iste divizije. Za televiziju sam pisao i u vrijeme Domovinskoga rata, 1993.

Valjda će nam Milostivi prosvjetliti pamet i pomoći da uspostavimo socijalnu državu i da čovječanstvo dođe do toga stadija koji zaustavljaju diktatura i dva *izma*, terorizam i egoizam. Poštujem riječ Božju i želim dobro svim ljudima.

L
 ibri
 &
 iberi

Na Televiziji Zagreb počeli ste 1958. godine raditi kao vanjski suradnik, a 1960. postali ste urednik programa za djecu i u tome poslu ostali ste sve do 1979. godine. Čega se najbolje sjećate iz toga dijela Vaše karijere? Što Vam je ostalo u boljem sjećanju – urednički ili autorski rad?

Kao vanjski suradnik doveo sam na male ekrane prvu lutku. Bio je to Disneyjev Švrćo, a njegove sam pustolovine u to vrijeme objavljivao na prvoj stranici *Plavca*. Brzo je, komunicirajući lako s djecom, postao vrlo popularan. Da bi mogao bolje obavljati svoj posao, dobio je tajnicu. Bila je to Slavica Kavurić, mlada glumica kazališta *Komedija*. Tada sam vodio i nekoliko televizijskih emisija.

Ujesen 1959. direktor *Vjesnika* Đuro Kladarin, koji je bio došao na mjesto Frane Barbierija, zaključio je da dobro uređujem *Plavac*, ali da se toga trebam ostaviti i preuzeti kulturnu rubriku u *Večernjem vjesniku*. Glavni urednik Puba Cerjan lijepo me dočekao i rekao da imam odriješene ruke. U rubrici sam zatekao novinare Miru Modrinića, filmskoga kritičara, Mirka Jirsaka, svaštara, Nenada Turkalja koji je pratio glazbena i kazališna zbivanja. U redakciju je stigla mlada i talentirana Marija Grgičević, kojoj sam povjerio kazalište, a Turkalja sam, na njegovu veliku žalost, rasteretio drame i komedije, ostavivši mu glazbu. Mirka Jirsaka zadužio sam za

književnost i druga kulturna zbivanja, a kao likovnoga kritičara doveo vanjskoga suradnika, putopisca i profesora na Akademiji likovnih umjetnosti, Matka Pejića. Književnik i novinar Zvonimir Kujundžić ponudio mi je ciklus priloga o starim hrvatskim gradovima koji sam objeručke prihvatio. Situacija je u rubrici bila sređena i to se odmah osjetilo. Međutim, uvijek bi se netko pokušao umiješati i zagorčati nam život. Ako bi kritika nekoga događaja, kazališne premijere, izložbe ili koncerta bila negativna, direktor bi me pozvao i pitao što se zbiva, kako možemo tako pisati, a neki drugi se s time ne slažu. Jednom, dva puta, pet puta i rekao sam da ja ne mogu i ne želim biti direktor, neka on preuzme uređivanje rubrike jer ja odoh! I otišao sam. Tri sam mjeseca radio s Ivom Krolom u Matici iseljenika, ali me taj posao nije zadovoljavao.

Tada mi je Božo Milačić rekao da se zasitio televizije i da ima druge ambicije pa je otišao u *Vjesnik* da bi kasnije postao dopisnik iz Varšave, a ja sam na njegov nagovor otišao na televiziju. U dječjemu je programu bilo dvoje suradnika [novinara], Ilko Rosić i Ljerka Marinković te glazbeni urednik Mićo Brajević. Tadašnji glavni urednik televizijskoga programa, Josip Braco Mišković, dočekao me toga 1. lipnja 1960. kao početnika iako sam prije njega već, kao što rekoh, radio za televiziju, a i zamijenio Švrću novom lutkom, Mendom Mendovićem.

Dobio sam zadatak da kao novinar odem sa snimateljem i njegovim asistentom na drugi Festival djeteta u Šibeniku i snimim film o tome. U studiju i kao vanjski suradnik imao sam iskustva, ali mi je snimanje filma bila potpuna novost. Sjeo sam i napisao scenarij. U spavaćim kolima, na putu iz Zagreba za Šibenik, dao sam scenarij snimatelju Slavku Zalaru. Pročitao ga je, podrapao, naručio svakomu bočicu žilavke i rekao da se ne brinem. Napisat ću tekst kad sve bude snimljeno i montirano. Istovremeno sam bio i suradnik u festivalskim zbivanjima, pisao sam tekstove za Noćobdiju, Vladu Štefančića, a za redateljicu Đurđicu Dević konferansu za festivalsku modnu reviju. Asistent snimatelja bio je Milan Butković koji će kasnije i sam postati vrstan snimatelj. Zalar je majstorski snimio, a ja sam sudjelovao u montaži i napisao tekst. Volio bih da je to ostalo sačuvano, ali je mnogo toga nemarom propalo, a kasnije je i izbrisano zbog manjka magnetoskopskih vrpca koje bi bile neprocjenjivo svjedočanstvo jednoga vremena kad je televizija počela zauzimati važno mjesto u našim životima.

Urednički i autorski rad uvijek su povezani. Pisao sam i tekstove za glazbene špice emisija kao što su bili *Mendin program*, *Spretno sretno*, *Bistrooki*, a iz godine u godinu i kompletne tekstove za *Đaka veseljaka*, priredbu društva Naša djeca iz Zagreba na početku nove školske godine. Radio sam sa svim redateljima, a neki su se baš specijalizirali za emisije za djecu. Bili su to Višnja Lasta za *Mendin program*, *Zlatnu nit* i druge zabavno-poučne emisije, Darko Vizek za *Škrinjicu koja priča*,

Berislav Makarović za *Velike i male*, Tinko Globočnik za *20 slavnih i Sretno sretno*, a za drame Petar Sarčević, Mario Fanelli, Mladen Felman, Braco Švarc.

L
 izbor
 &
 izbori

Kad ste se uspoređivali s inozemnim televizijama, što ste vidjeli kao svoje prednosti, a što kao svoje nedostatke? Kakvi su bili odnosi s televizijama drugih komunističkih zemalja? Je li bilo moguće plasirati naše emisije u inozemstvu?

Bili smo ravnopravni, čak i jači u proizvodnji i realizaciji ideja. Jugoslavenska radio-televizija (dalje: JRT) bila je članica Eurovizije, pa je i Radio-televizija Zagreb (dalje: RTV Zagreb) tamo pripadala. Kao predstavnik JRT-a bio sam član grupe i ekspert za dječje programe. Već od 1961. godine sudjelovao sam u radu grupe, bio jedan od osnivača *Prix Jeunesse* na bavarskoj televiziji u Münchenu 1964. i dvaput godišnje prisustvovao sastancima te nakon pregleda programa dogovarao razmjene ili moguće koprodukcije. Tako sam dogovorio razmjenu vijesti i zanimljivosti, kao i dokumentarnih filmova za djecu. Sve sam dogovore zaključivao u ime RTV-a Zagreb jer sam poznavao naše mogućnosti, dok drugi centri nisu bili zainteresirani, znajući da će preko nas i tako dobiti sve čime raspoložemo. Godinama smo razmjenjivali programe s trideset i trima svjetskim televizijama, od Australije, preko Japana, Sjedinjenih Američkih Država, Kanade, do svih članica Eurovizije. Na festivale i neke naše radne sastanke dolazili su i predstavnici nekih komunističkih zemalja, kao promatrači, a ponekad i akteri. Dolazili su Česi, Slovaci, Mađari, a rjeđe Rusi i Poljaci. Sastancima su redovito nazočili Kanađani, obrazovni program iz Bostona, SAD-a, Australije, Japana, ali i Istočne Njemačke. Među našim redateljima i autorima dokumentarnih filmova isticali su se Ante Viculin, Mate Relja i Jure Knežević. Nakon mojega predstavljanja *Mendina programa* 1963. u Münchenu, dobili smo ponudu za razmjenu ili prodaju emisije, ali tada još nismo imali dovoljno magnetoskopskih vrpca. S filmskim je materijalom bilo puno lakše, iako nam je kopije izrađivao Jadran film. Program za djecu TV-a Zagreb sudjelovao je u koprodukciji ciklusa *Glazba ne poznaje granice* s televizijama iz Austrije, Švicarske (Zürich), Čehoslovačke (Prag) i Njemačke (München). Našu smo produkciju sa svim sudionicima snimili u Šibeniku, gradu dječjega festivala. Voditeljica je u svim našim priložima, ma gdje da su snimani, bila Helga Vlahović, koreografkinja Zaga Živković, a glazbeni urednik bio je Mladen Raukar. Našu je produkciju režirao Tinko Globočnik.

L
libri
&
liberi

Likovi Mende Mendovića i njegove tajnice Slavice nezaboravni su televizijski i stripski likovi koji su obilježili drugu polovinu dvadesetoga stoljeća. Možete li nam još nešto reći o televizijskoj emisiji Mendin program i o stripu koji je po njemu nastao?

Mendo Mendović je, kao što sam i spomenuo, zamijenio Švrću. Budući da djeca inače vole „medeke“, pa ako s njima još možeš razgovarati i da te, pritisnuvši im nos, svirkom pozdrave, onda nema boljega partnera za igru. Nečemu će te poučiti, nešto će ti otpjevati, odvesti te na izlet, pokazati nešto neobično i neće te previše gnjaviti. Dakle, Mendo je s radija došao kao lički medvjedić da bi gotovo šest godina zabavljao i podučavao djecu, a onda ga je trebalo zamijeniti. Uslijedili su *Udruženje radoznalih*, *Šećerko*, *Bistrooki*, *Zlatna nit* i druge emisije i likovi, ali nitko više nije stekao takvu popularnost kao Mendo. Zbog te me popularnosti moj nasljednik u *Plavcu*, novinar i književnik Nenad Brixy, i zamolio da pišem scenarije za strip. Odlično ih je crtao Borivoj Dovniković pa su i tamo postali hit.

Drago mi je da me Brixy nagovorio na pisanje scenarija za strip o Mendi i Slavici. Ti su stripovi i danas jednako zanimljivi, a rekao bih i lijepi jer sam volio te likove kojima sam udahnuo dušu i osjećaje i s pomoću njih ušao u dječja srca i memoriju. Osim toga, kakav bih ja bio „stripaš iz sjene“, a da nisam pisao i scenarije za stripove. Tako me i Željko Drakulić nagovorio pa sam mu napisao scenarij za strip *Mirko Perušina* o pustolovinama mornara iz Boke Kotorske kojemu sam po Kotoraninu, snimatelju Mariju Perušini, dao ime.

L
libri
&
liberi

Vjerojatno ste se u radu na televiziji morali boriti s raznim materijalnim ograničenjima. Što Vam je najteže padalo?

Bila je to uvijek borba za termine. Želio sam da djeca mogu gledati svoj program u najprikladnije vrijeme, ujutro i popodne. Programi za odrasle uvijek su vršili pritisak i tražili promjene u svoju korist, ali mi se nismo dali. Tako je bilo kad su direktori programa imali razumijevanja pa smo raspolagali i s dovoljno sredstava za proizvodnju. Onda su, u neko vrijeme, krajem sedamdesetih godina dvadesetoga stoljeća, u prvi plan došli dramski programi koji su gutali novac. Borio sam se do kraja 1978. godine, a onda sam, vidjevši da se s rogatima ne mogu bosti, dao ostavku na mjesto urednika programa.

Vratimo se nakratko književnosti. Što je za Vas, u književnome smislu, značila prva knjiga, zbirka pjesama i priča Sjenica objavljena 1952. godine pod uredništvom književnika Grigora Viteza? Recite nešto o njoj – kako je došlo do njezina objavljivanja?

Knjiga me je obradovala, jer se pojavila, ali pomalo i rastužila zato što je bila tako tanka. Za to je bio „kriv“, a za mene silno zaslužan, pjesnik i urednik Grigor Vitez. Te pedesete godine dvadesetoga stoljeća bile su za mene nešto posebno. Bio sam pun ideja i energije kojom bi ih mogao ostvariti. Mnogi koji su pročitali tu knjižicu rekli su mi da bih mogao i bolje, a Vitez me poticao govoreći da u meni ima potencijala. On je, predan uredničkim poslovima i u potrazi za dobrim suradnicima, osjetio ono čega ja još nisam bio svjestan: sam možeš dobro raditi, ali će uvijek biti bolje i uspješnije ako radiš s dobrom ekipom – više ideja, više mogućnosti, bolja realizacija. *Sjenicu* je pročitala i književnica Mirjana Buljan. Rekla mi je da Nada Sremac, u Seljačkoj slozi, traži neke pjesme za djecu. Ne budi lijen, napisao sam *Pjesmice seki i braci* koje su tiskane 1952. godine. Tako je počelo. Na to sam, dosad, dodao još dvadeset i tri knjige, a da nisam bio lijen, mogao sam i više, a možda i bolje. Ali bilo je lijepo pisati, pa i za radio i za televiziju.

Kao urednik dječjega programa na TV-u Zagreb poslali ste 1966. godine pismo upravo Grigoru Vitezu u kojemu tražite pomoć i savjet kako unaprijediti dječji televizijski program. Zašto ste smatrali da je u to vrijeme baš Vitez bio najkompetentniji za odgovor o dječjemu programu?

Morao sam na put pa je to šturo pismo, u moje ime, kao urednika programa, napisala urednica u programu Ljerka Marinković, koja ga je i potpisala *u. z.* (u zamjeni). Moje bi sigurno bilo toplije i prijateljsko, a trebao sam iskrene savjete jer su se redatelj Branko Belan i neki kritičari iz *Studija*⁵ obrušili na program za djecu. Imao sam odlične suradnike i pisce. Prvi je bio Milivoj Matošec, a uz njega Pajo Kanižaj, Zvonimir Balog, Sunčana Škrinjarić, Mladen Kušec, Višnja Stahuljak, Nikola Pulić, Stana Jeličić, Milica Jović, Ilko Rosić, skladatelj Branko Mihaljević i dr., ali su svi kritičari kad su, nakon šest godina uspješnoga nastupanja, Mendo i Slavica otišli s malih ekrana, dočekali na velika zvona *Slovo na slovo*⁶ i ništa im naše nije valjalo. Ni *Udruženje radoznalih*, ni *Šećerko*, ni *Bistrooki*, iako su ih mladi gledatelji s veseljem dočekali i prihvatili. Vitez bi se, rekao mi je, bio izravno meni obratio, ali je shvatio da je to poziv i drugim piscima i pedagogima pa je

⁵ Tjednik za radio i televiziju koji je 1964. – 1992. izdavala novinska kuća Vjesnik.

⁶ Emisija dječjega programa beogradske televizije.

napisao „službeni dopis“ svojega viđenja programa. Bio sam mu se ranije požalio kako se moram boriti za najprikladnije termine kako bi djeca ujutro i popodne, ovisno o školskoj nastavi, mogla pratiti program. Spomenuo sam i još neke probleme pa mi je dobro došao Vitezov pismeni odgovor, u kojemu je u jednome njegovu dijelu govorio o povlaštenim programima i nedopustivu odnosu prema programu za djecu i njegovim suradnicima. Bilo mi je drago da se Vitez osvrnuo na informativnu emisiju *Mali svijet* koju smo dobro radili i ušli u međunarodnu razmjenu s trideset i trima svjetskim televizijama. Grigor Vitez u to je vrijeme bio apsolutno kompetentan jer se gotovo posve predao pisanju za djecu, dajući nove sadržaje i smisao toj poeziji, pišući predivne stihove koji ni odrasle ne ostavljaju ravnodušnima.

Osim s Vitezom, poznavali ste se i sretali i s brojnim drugim književnicima. Možete li izdvojiti neke od onih s kojima ste bili bliski i s kojima ste surađivali, napose one koji su ostavili traga u hrvatskoj dječjoj književnosti?

Mato Lovrak je bio silno osjetljiv. Borio se za svaku riječ koju je napisao, a nije se volio fotografirati jer je bio ćelav. Nikad ga na ulici, a ni na slici, niste mogli vidjeti bez šešira. Kad sam u *Plavome vjesniku* objavljivao njegov putopis koji nas je preko Italije vodio do Pariza, zahvalio mi je što ga je ilustrator lijepo nacrtao, ali i na fotografijama kojima smo pratili njegovo putovanje.

S Pajom Kanižajem sam stalno u vezi. Pokušao se i sa mnom posvaditi, ali nije uspio. On se, kaže, sa svima svađao, s mnogima posvadio, ali sa mnom nije mogao. I danas se radujemo svojim susretima. Bio je sretan kad sam ga iz zabavnoga doveo u televizijski program za djecu gdje sam iskoristio njegov talent za poboljšanje programa, kao što sam i s radija bio doveo Milivoja Matošeca da piše *Udruženje radoznalih*, *Šećerka* i da izmisli čudesni lik Line Lene koji je Milan Blažeković oživio u crtićima kojima je Zagreb osvojio niz svjetskih televizija.

Ratko Zvrko bio je dobar čovjek, vrstan novinar, pjesnik svim svojim bićem, osjetljiv i osjećajan, ali i prvak Hrvatske u boksu. S Lukom Paljetkom družio sam se u zadarskome kazalištu lutaka, na *Festivalu djeteta* u Šibeniku i na mnogim zajedničkim gostovanjima i obilascima škola. Osim „Soneta o dva mora“ napisao mi je i zgodnu čestitku u stihovima, kao i Pajo Kanižaj, a i Ratko Zvrko mi je pisao poruke u stihovima. S Miroslavom Nastasijevićem dopisivao sam se sonetima. Dvije mi je pjesme napisao Advan Hozić, a pjesmu o meni, naslovljenu „Ča“ pjesnik Dinko Škevin. Neke od tih pjesama objavljene su krajem 2013. u knjizi *Nosi me more* u izdanju Gradske knjižice „Juraj Šišgorić“ u Šibeniku za moj 90. rođendan.

Sa svojim imenjacom Kušecom družim se od dana kada sam izabrao njegov roman *Plavi kaputić* za jednu od televizijskih serija za djecu i mlade koje smo u ono vrijeme sami proizvodili. Mladen Kušec ponudio je dokumentarnu seriju *Patuljci pojma nemaju* kojom je doista obogaćen program, a on je još jednom pokazao svoje umijeće komuniciranja s djecom. Redovito smo u kontaktu, a u svojoj knjizi pjesama za djecu *Četvorka* zahvalio sam mu što me je svojom kajkavskom knjižicom *Otkud dojde dugi nos* potaknuo da u jednakome stilu napišem čakavske pjesme.

Pripisuju Vam se zasluge da ste mnoge hrvatske književnike za djecu doveli na televizijski ekran i na taj ih način promovirali. O kojim se sve književnicima radi?

Moj prijatelj i kolega Mladen Kušec, u pogovoru mojoj knjizi *Nosi me more*, napisao je, na tome hvala mu od srca, i ovo: „Mladen Bjažić doveo je na TV ekran sve hrvatske književnike za djecu (među njima i mene) i velikodušno im ponudio da kroz svoje literarne radove kažu sve što žele reći o svijetu oko sebe i u sebi.“ Rekao sam već da su dobri suradnici najvažniji za uspješan rad. A tko može biti bolji od dobrog književnika, novinara, pjevača, glumca, skladatelja i redatelja?! Ako su ti oni još i prijatelji, onda nema greške. Neizbrisiv trag ostavili su: Ivan Kušan serijom *20 slavnih* s Nikicom Kalogjerom, skladateljem i dirigentom posebnoga orkestra složenoga za „slavne“ i s redateljem Tinkom Globočnikom, Milan Grgić serijom *Veliki i mali* redatelja Berislava Makarovića, sa Sandom Langerholtz, Borisom Buzančićem, Zvonkom Strmcem i plejadom vrsnih glumaca, Obrad Gluščević sa suprugom Majom u seriji *Jelenko* sa Špirom Guberinom, Ljubom Kaporom, Zvonkom Lepetićem, mladim Slavkom Štimcem i još mnogima, kao i u seriji *Kapetan Mikula mali*, Mladen Kušec već spomenutom serijom *Plavi kaputić* redatelja Dragoljuba Brace Švarca i glumca Drage Krče. Serija je, nažalost, izbrisana, kao i mnoge druge, zbog vječita manjka magnetoskopskih vrpca. Zvonimir Balog nikada se nije tako razigrao kao u seriji *Zlatna nit* redateljice Višnje Laste sa Špirom Guberinom u glavnoj ulozi Špire Špula. Milivoja Matošeca također sam već spomenuo. Pajo Kanižaj dao je velik doprinos uspjehu *Bistrookih* i drugih zabavnih emisija, a Slavko Mihalić obradom narodnih priča. Vinko Grgin pridonio je serijalom *Sretno spretno* redatelja Tinka Globočnika i Stana Jeličića, Mara Soliman serijom priča *Ključić brdo*, a svojim igrama i prilozima svi ostali. Hvala im što su pomogli programu i prenijeli djeci dio svojega umijeća.

L *libri & liberi* Vaš je književni opus uistinu raznovrstan, ali je većinom ipak namijenjen djeci i mladima. Kako to da ste se usmjerili upravo prema njima? Što je u vrijeme kad ste započinjali svoje književno djelovanje značilo stvarati za djecu i mladež?

Ako je nešto dobro napisano za djecu, dobro je i za odrasle. I djeca i odrasli uživaju u onome što su napisali Twain, Dickens, Gorki, Stendhal, Molnár, Majer i Vitez, da ne širim dalje ovu bogatu lepezu domaćih i stranih pisaca. Uređivao sam dječje i omladinske listove pa sam i kao pedagog i kao pisac bio upućen na obraćanje mladima. Bilo je to teško vrijeme poslije užasa Drugoga svjetskoga rata. Moji su prijatelji ginuli i na jednoj i na drugoj strani. Trebalo se smiriti i vratiti životu. I djecu i starije trebalo je uvjeriti da je sunce još tu, da su livade zelene, da cvijeće cvate, da nije sve crno i da nas na kraju svakoga tunela čeka svjetlo. Uvijek sam pokušavao govoriti o ljubavi, o razumijevanju, o ljepoti i dobroti bez kojih bi svijet bio siromašan.

L *libri & liberi* Recite nam nešto više o svojem književnome radu namijenjenome djeci. Gdje ste objavljivali prve priče i pjesničke uratke?

Sve što sam napisao i objavio, sâm ili sa Zvonimirom Furtingerom, mislim da odgovara djeci, da može zadovoljiti njihovu radoznalost i dovesti ih do nekih životno važnih spoznaja. Isto se odnosi i na odrasle jer ih neke knjige vraćaju u dane djetinjstva, a druge govore o onome što su, možda, željeli vidjeti, čuti, naučiti, doživjeti ili se jednostavno zabaviti. Sjećam se *Zabavne biblioteke* u izdanju *Družbe svetoga Jeronima*. Moja je mati sve sveske pročitala, a i ja sam pročitao mnoge. Kao što smo uživali i u čitkome i poučnome Zagorkinu štivu.

Počeo sam više pisati pedesetih godina dvadesetoga stoljeća. Objavljivao sam u Vitezovu *Pioniru*, u *Pionirskoj zastavi*, ali i u dnevnim novinama koje su imale posebne stranice namijenjene djeci. U *Vjesniku* mi je Fadil Hadžić iz broja u broj objavljivao pjesmice o životinjama, ali i poemu *Ratni dnevnik kurira Miše*. Od prvih pjesmica Ivan Kušan napravio je slikovnicu, dao joj naslov *Od admirala do ždrala* i objavio je u Školskoj knjizi. Drugu je knjigu u Epohi uredio pjesnik i urednik Đuro Šnajder. Pisao sam pjesme za mlade i stare. Na književnome jeziku i zlarinskoj čakavici. Tu se pokazalo da i ove druge mogu biti za djecu jer je čakavsku „Moja mati“ Ivo Zalar uvrstio u svoju antologiju dječjih pjesnika. Pjesme sam objavio u knjigama *Sjenica*, *Pjesmice o seki i braci*, *Pjegica*, *Od admirala do ždrala*, *Ratni dnevnik kurira Miše*, *Pioniri ratnici*, *Tata nema vremena*, *Četvorka*, *Ispo' leroja*, *Zlarinski čaiku*, *Nevere i bonace* i *Nosi me more*. Napisao sam i lijep

niz priča za Višnju Serdar, urednicu dječjega glazbenoga programa zagrebačkoga radija. Dobio bih snimku strane ili domaće skladbe i pisao o onome što mi je s magnetofona pričala ta instrumentalna glazba. Branimir Sakač svojom me skladbom odveo u daleka prostranstva i napisao sam priču „Svemirski pejzaž“, na kojoj mi se skladatelj posebno zahvalio smatrajući je lijepom. Slušajući te moje priče, skladatelj i akademik Lovro Županović dao mi je snimku svoje skladbe na koju sam napisao priču „Indijanski poni“. Bila je tako dobra da je po njoj napravljen i emitiran balet. Bilo je to šezdesetih godina dvadesetoga stoljeća kada je u arhivi magnetofonskih traka, u Šubićevoj 20, radila Mirjana Bohanec, kasnije operna pjevačica i diplomatkinja.

L *Pisali ste i djela ratne, partizanske tematike, o zbivanjima i sudionicima Drugoga svjetskoga rata, poput romana Lažni kurir, poeme Ratni dnevnik kurira Miše i slikovnice Pioniri ratnici. O njima je književna kritika iznijela sud da nemaju većih literarnih pretenzija, ali su puna akcije i uspješno dočaravaju to burno vrijeme. Kako ste ta djela doživljavali tada, a kako ih doživljavate danas?*

Ratna mi je tematika bila bliska. Mislio sam da treba govoriti o tek proteklome ratu, a i zato da i ja ostavim neki trag pišući o svojim i tuđim zgodama jednostavno da ih ne pojede zaborav. Pismo je trag u vremenu i prostoru. Pišući i o zlu, nikad nisam bio zao, to mi nije u naravi jer sam uvijek s ljubavlju gledao na ljude, iskreno se nadajući da svi mogu biti bolji. Zbilja me stalno razuvjerava, ali ja sam nepopravljiv ili nepokvarljiv optimist. Navedenim bih naslovima iz pitanja pridružio i priče objavljene u knjizi *Patrolni čamac* koje potvrđuju da u mojim partizanskim pričama nema mržnje. Nisam pisao da bilo kome ugodim, niti sam mislio time steći svjetsku slavu. Htio sam jednostavno reći nešto o tome ratu da se ne zaboravi. Bez ikakvih pretenzija, kao što sam i u listopadu 1991. godine, pateći sa svima zbog razaranja domovine, napisao pjesmu „Kamen“ koju je Dubravka Težak kao urednica uvrstila u čitanku drugoga razreda osnovne škole. O ratnim zbivanjima treba govoriti, ali ne poticati mržnju i tražiti osvetu.

L *Iako na neki način pripadate začetnicima domaćega ZF-a, nagrada SFERA za životno djelo na području znanstvene fantastike uručena Vam je tek 2007. godine. Možete li to objasniti?*

Za nagradu nikada nije kasno, ako je nagrađeni živ i još pun ideja i marljiv. Moram priznati da nisam silno marljiv i da se ne držim one *Nulla dies sine linea*.

Objavio sam dosad dvadeset i pet knjiga, a mogao sam puno više da ne volim druženje s prijateljima i dragim osobama, poći u duge šetnje i na izlete, a nije mi mrsko ni zaigrati na karte. Mislim da nema igre koju nisam igrao. Mnoga sam popodneva proveo igrajući preferans s Jožom Horvatom i Dragutinom Brigljevićem ili remi s Ivanom Šiblom i Zvonimirom Majdakom. I danas još to radim s dragim prijateljima, ali igram i briškulu, trešete, trijumf, poklape, mauš ili friše fire, belu...

Lijepo je bilo primiti tu nagradu za sveukupni rad na polju znanstvene fantastike. Prvom nagradom za znanstvenu fantastiku mogao bih nazvati nagradu „Ivana Brlić-Mažuranić“ 1994. za roman *Opasno po život* u izdanju zagrebačke Alfe. A što se SFERE tiče, dobro da su me se sjetili. Mislim da mnogi danas ne znaju da sam godinama prevodio i pisao za tjednik *Vikend* znanstvenofantastične priče i krimiće, da sam po narudžbi Alojza Majetića napisao i dvije znanstvenofantastične pripovijetke za radio i poslije ih objavio u *Vikendu*. Bile su to „Infarkt“ i „Forficula auricularia“. Svako je priznanje ugodno, ali je stvaralaštvo najveća radost.

L
libri
&
liberi

Prvo književno djelo koje ste napisali u tandemu sa Zvonimirom Furtingerom je znanstvenofantastični roman Osvajač 2 se ne javlja objavljen 1959. godine. S Furtingerom ste objavili i brojne druge romane iste tematike. Otkuda interes za znanstvenofantastičnu književnost?

Spomenuo sam već da sam čitao Toma Huntera. U njemu se već javlja teleportiranje. Izabereš mjesto, uskladiš koordinate, pritisneš dugme i nađeš se tisućama kilometara daleko. Vraćaš se pritiskom dugmeta na aparatiću koji sam uvijek zamišljao kao onu četvrtastu džepnu svjetiljku na baterije. Volio sam svemirske pustolovine Flasha Gordona, ali i Bricka Bradforda koji je posebnim strojem ušao u kovani novčić i našao se na čudesnome planetu koji je živio u tome novčiću. *Osvajač 2 se ne javlja* bilo je zajedničko ostvarenje Furtingerovo i moje. U to vrijeme novine su pisale o Tunguski, području u Sibiru, gdje se 1908. godine dogodila katastrofa, prouzročena, kako su stručnjaci rekli, padom velikoga meteora. Negdje sam naišao na mišljenje da se možda radi o eksploziji svemirskoga broda. To me je potaknulo na zaključak kako bi to bilo bolje i ljepše od meteorita. Razgovarao sam o tome s Furtačom, tako su ga prijatelji zvali, iako je za mene bio Zvonko. Nakon nekoliko dana rodila se ideja o romanu. Razgovarali smo, a ja sam pisao. Zvonko je bio majstor dijaloga, a zapleti i raspleti su nam se ispreplitali i doveli priču do kraja. Mislili smo nastaviti pa smo glavne junake ostavili da hibernirani kruže oko Zemlje, ali ih, zauzeti drugim poslovima, pa i pisanjem novih romana, nikada nismo probudili. I sada tamo čekaju da ih netko spasi.

Zajedno s Furtingerom, uz pisanje romana, dugi ste niz godina pisali i za televiziju i radio, što predstavlja jedinstvenu pojavu na hrvatskoj književno-kulturnoj sceni. Kako je uopće došlo do suradnje između Vas i Furtingera? Recite nam još nešto o procesu pisanja vaših zajedničkih uradaka.

Još dok sam bio glavni urednik *Plavoga vjesnika* Zvonko se nametnuo kao čovjek bogata znanja i odličan suradnik, kao pisac scenarija za strip i znanstvenofantastičnih priča. Osvojio me je tim pričama, a zajedno s Julijem Radilovićem Julesom i stripom *Kroz minula stoljeća*. Počelo je naše druženje, razgovori koji su nas vodili začecu zajedničkoga pisanja. Uvijek sam se pitao kako to autori pišu u paru, a onda smo našli odgovor. Kako bi u šali rekli Ilj i Petrov:⁷ „Jedan piše, drugi traži izdavača“. Pisali smo zajedno, ponekad dio jedan, a dio drugi, kako bismo se već dogovorili i kako nam je najbolje odgovaralo. Konačna verzija, s redakturom, bila je moja, a izdavača je, hvala Bogu, bilo, pa smo od 1959. do 1973. godine objavili osam romana. Neke po narudžbi izdavača, kao što je bio slučaj s romanima *Varamunga – tajanstveni grad*, *Tajna stare opeke* i s vesternom *Meksičko sedlo*. Neki su doživjeli i tri izdanja. Važno je bilo iznijeti partneru zamisao o motivu, likovima, mogućemu sadržaju. Vodili smo se klasičnim načinom pisanja da u početku zainteresiramo čitatelje, dovedemo radnju do katarze i na kraju pružimo rješenje, katkad i neočekivano.

Poslije su nas dnevni poslovi i zadatci pomalo kočili. Imao sam pune ruke posla preuzevši TV program za djecu 1960. godine, ali mi je upravo televizija dala ideju za jedan od naših najzanimljivijih romana, *Mrtvi se vraćaju*. Do 1963. godine TV program išao je uživo, no ubrzo su dijelovi emisija snimani filmski, kao i kraći filmovi koji su razvijani i kopirani. Taj proces traje dosta dugo. Ton se snimao magnetofonima „Nagra“ ili nekim drugim, a emitiralo se iz dviju prostorija. Filmska je projekcija u Šubićevoj 20 bila na prvome katu, a magnetofon u režiji u studiju u prizemlju. Po ustaljenomu dogovoru film i ton puštali su se brojeći do tri i redatelj bi pokrenuo magnetofon, a istovremeno bi operator pokrenuo projektor. Ako bi došlo samo do nekoliko stotinki sekunde razlike, došlo bi do nesklada, pa se često znalo desiti da glumac već zijeva, a glas ga sustiže ili obrnuto. Ton se mogao snimati i na filmsku traku, kako se radi za kinoprojekcije, ali je taj proces za TV bio prilično dugotrajan i obrada se radila u Jadran filmu, a to je bilo i dodatno financijsko opterećenje. I sad eto 1963. godine i čudesnoga stroja – magnetoskopa. Bio je glomazan, s velikim i teškim rolama s vrpcama za snimanje, ali su inženjeri Seitz i Borčić dobro njime upravljali. Bilo je to dotad neviđeno čudo tehnike: snimaš

⁷ Ija Arnoldovič Fajnzilberg i Evgenij Petrovič Katajev, poznatiji kao Ilj i Petrov, bili su sovjetski književnici koji su pisali u tandemu.

i odmah, bez razvijanja, možeš emitirati i ton i sliku. Bili smo zadivljeni, zapravo očarani tim mogućnostima. Osjetivši mogućnosti toga stroja, zapitao sam Zvonka bi li bi se, kao što se reproducira slika s tonom, mogla isto tako reproducirati i materija. Bez riječi je uzeo olovku i počeo računati. Odgovor je bio: može, ali je potrebna silna energija.

Umnožili smo čovjeka u tri primjerka i Epoha je objavila naš roman *Mrtvi se vraćaju*. Do umnožavanja im je prošlost jedinstvena, ali je budućnost, stjecajem okolnosti, posve različita. O interesu za znanstvenofantastičnu književnost već sam govorio, spomenuvši *Aelitu*, *Istočne priče*, Toma Huntera, a uslijedili su, da spomenem samo neke, kapetan Nemo, Fileas Fog, Ihtiander, profesor Omega i ohoho!

Svi su naši romani za djecu i odrasle, ali smo ipak napisali i *Zagonetni stroj profesora Kružića*, kasnije preimenovan u *Ništa bez Božene* s djecom u glavnim ulogama. Roman je doživio sedam izdanja – prvo u Epohi, a ostalih šest u Mladosti. Isto je tako *Svemirska nevjesta* prvo izišla u Epohi, a drugi puta, zahvaljujući Mariji Pekić, u Mladosti.

Zajedno smo napisali i dvije jednosatne epizode za seriju *Karavel*, o pustolovinama mladoga kapetana Radana u sedamnaestome stoljeću i seriju o borbi partizanske mornarice protiv Nijemaca pod naslovom *NB 21*, odnosno *Naoružani brod 21*.

Kad nam je trajanje emisije jedne godine smanjeno s trideset na dvadeset pet minuta, i to zbog nekih drugih programa (uvijek se „vježbalo“ na dječjim programima), Zvonko i ja napisali smo seriju emisija *25 minuta s ...* raznim likovima iz domaće i svjetske književnosti. Ništa nam nije bilo strano i nemoguće. Zajedničkim snagama i znanjem bili smo u stanju riješiti i gotovo nemoguće postavke.

L *Kako sada gledate na svoju djelatnost na hrvatskoj književno-kulturnoj sceni? Biste li što promijenili? Na koji ste način, po svojem mišljenju, najviše utjecali na kulturne pojave povezane s djecom i mladima? Na što ste najviše ponosni?*

Žao mi je što su naklade novih knjiga sve manje, a drago što je dobrih pjesnika sve više. Zaslužan sam, kako rekoše, za razvoj i plasiranje domaćega stripa. Nešto sam dao znanstvenoj fantastici, a ostavio sam traga i na televiziji. Ponosim se svojim čakavskim precima i svojom čakavskom poezijom koja mi pomaže da već deset godina vodim malu školu čakavice u Zlarinu. Nisam namjeravao utjecati ni na što, ali ako sam dao makar i mali doprinos hrvatskomu novinarstvu i književnosti, mogu samo biti ponosan na to i, kao stari pijevac, pozdraviti zoru koja će, bez ikakva

znaka mržnje i zlobe, jednom osvanuti na vedrome hrvatskome nebu. Ponosim se ljubavlju prema svim ljudima i trudim se razumjeti i one nemušte.

Razgovarala Ivana Kukić Rukavina

Izbor iz djela Mladena Bjažića

Pjesme i proza

1952. *Sjenica*. Ilustrirao Slavko Marić. Zagreb: Mladost.
1952. *Pjesmice seki i braci*. Ilustrirala Ema Bursać. Zagreb: Seljačka sloga.
1956. *Dok more bjesni*. Ilustrirao Ljubo Ivančić. Zagreb: IBI.
1966. *Ratni dnevnik kurira Miše*. Ilustrirao Zvonko Poldrugáč. Zagreb: Epoha.
1977. *Pjegica*. Split: Čakavski sabor.
1979. *Od admirala do ždrala: abeceda životinja*. Ilustrirao Rudolf Sablić. Zagreb: Školska knjiga.
1983. *Pioniri ratnici*. Ilustrirala Nina Kallay. Zagreb: Savez društava „Naša djeca“.
1987. *Patrolni čamac*. Karlovac: *Osvit*, časopis za književnost, umjetnost i kulturu.
1990. *Tata nema vremena*. Ilustrirao Ante Schramadei. Zagreb: Školska knjiga.
1993. *Opasno po život*. Ilustrirao Goce Vaskov. Zagreb: Alfa.
1998. *Ispo' leroja*. Šibenik: Gradska knjižnica „Juraj Šišgorić“.
2004. *Zlarinski čaiku*. Zagreb: Društvo hrvatskih književnika.
2007. *Nevere i bonace*. Šibenik: Gradska knjižnica „Juraj Šišgorić“.
2009. *Sedamnaest malih i jedna velika priča*. Ilustrirao Branko Lovrić Caparin. Šibenik: Gradska knjižnica „Juraj Šišgorić“.
2010. *Četvorka: pjesme za djecu i ostale*. Ilustrirao Branko Lovrić Caparin. Šibenik: Gradska knjižnica „Juraj Šišgorić“.
2011. *Ma da ne bi: romancin*. Šibenik: Gradska knjižnica „Juraj Šišgorić“.
2013. *Nosi me more*. Šibenik: Gradska knjižnica „Juraj Šišgorić“.

Romani u suautorstvu sa Zvonimirom Furtingerom

1960. *Osvajač 2 se ne javlja*. Zagreb: Epoha.
1960. *Zagonetni stroj profesora Kružića*. [Kasnije preimenovan u *Ništa bez Božene*]. Ilustrirao Stevo Binički. Zagreb: Epoha.
1960. *Svemirska nevjesta*. Zagreb: Epoha.
1960. *Varamunga – tajanstveni grad*. Zagreb: Privreda.
1960. *Tajna stare opeke*. Urednica Mija Plemenčić. Zagreb: Privreda.
1963. *Lažni kurir*. Zagreb: Epoha.
1965. *Mrtvi se vraćaju*. Zagreb: Epoha.
1970. *Ništa bez Božene, 2*. prerađeno i dopunjeno izdanje [romana *Zagonetni stroj profesora Kružića*]. Ilustrirala Danica Rusjan. Zagreb: Mladost.
1983. *Meksičko sedlo*. Biblioteka Western, urednik Boro Jurković. Zagreb: Vjesnik.

Putopisi

1964. *Deset tisuća kilometara po SSSR-u. Večernji list*, u petnaest nastavaka, urednik Drago Šubić.
1965. *Travanj u Bugarskoj. Večernji list*, u devet nastavaka, urednik Drago Šubić.
1966. *Mali svijet San Marina. Večernji list*, u tri nastavka, urednik Drago Šubić.

Stripovi

- „Mendo Mendović“. *Plavi vjesnik* 1963. – 1965., crtao Borivoj Dovniković Bordo, urednik Nenad Brixy.
- „Mirko Perušina“. *Male novine*, Sarajevo, 1963., crtao Željko Drakulić.

Dramatizacije i filmski scenariji

1974. *Djevojčica koja nije znala ni kravu pomusti*. Scenarij za igrani film, autor Mladen Bjažić, glavna glumica Irena Kolesar, redatelj Eduard Galić.
1989. *Karanfil s pjesnikova groba*. Dramatizacija pripovijetke Augusta Šenoae, redatelj Branko Schmidt.
1989. *Škrinja*. Dramatizacija pripovijetke Luke Perkovića, redatelj Petar Šarčević.
1989. *Starci*. Dramatizacija pripovijetke Viktora Cara Emina, redatelj Mario Fanelli.
2008. *U zagrljaju bršljana*. Scenarij za dokumentarni film, u televizijskoj emisiji Kulturna baština, urednica Edda Dubravec, redatelj Luka Marotti.
1971. *Svjetoničari*. Scenarij za dokumentarni film, snimio na otočiću Blitvenici redatelj Mate Relja.

Urednički rad

Televizijske emisije

- Mendin program*. 1959. – 1965. Autor Mladen Bjažić, suradnici: Ljerka Marinković, Ratko Zvrko i dr.
- Udruženje radoznalih*. 1966. – 1968. Autor Milivoj Matošec, lutke Šutak Nešutak i Lina Lena izradio Velimir Chytil, skladatelj Branko Mihaljević; najpopularniji glumac u seriji bio je Damir Mejovšek kao Šećerko.
- Bistrooki*. 1972. – 1975. Autor Mladen Bjažić, suradnici: Pajo Kanižaj, Milivoj Matošec, Sunčana Škrinjarić, Branko Hribar, skladatelj Ozren Depolo.
- Zlatna nit*. (1976. – 1978.) Autor Zvonimir Balog, redateljica Višnja Lasta, glumac Špiro Guberina kao Špiro Špula.
- Spretno sretno*. (1976. – 1978.) Autor Vinko Grgin, voditelj Vlado Štefančić, redatelj Tinko Globočnik, Vojni orkestar pod ravnateljem Josipa Jankovića.

Dječje novine i časopisi

- Pionirska zastava*. 1949. – 1951.
- Vjesnikov zabavnik Petko*. 1952. – 1953.
- Plavi vjesnik*. 1954. – 1959.

Nagrade i priznanja

1964. Nagrada Društva novinara Hrvatske „Otokar Keršovani“ za *Mendin program*
1975. Nagrada Mlado pokolenje za scenarij filma *Djevojčica koja nije znala ni kravu pomusti*
1990. Prva nagrada za scenarij i dramatizaciju priče *Starci* Viktora Cara Emina na TV festivalu u Neumu

1994. Nagrada Ivana Brlić-Mažuranić za roman *Opasno po život*
2001. Nagrada Milan Grlović za iznimne zasluge za Hrvatsko novinarsko društvo
2007. Nagrada SFERA za životno djelo na području znanstvene fantastike
2008. Plaketa grada Šibenika za postignuća u književnome radu
2009. Orden Danice hrvatske s likom Marka Marulića za doprinos očuvanju kulturne baštine
2009. Nagrada udruge Art 9 „Andrija Maurović“ za životno djelo za izniman doprinos razvoju hrvatskoga stripa

Sastavila Ivana Kukić Rukavina